

INTRODUCCIÓ ALS TOPÒNIMS COMPOSTOS PER UNA FORMA VERBAL + UN COMPLEMENT VERBAL

Joan Anton RABELLA

Hi ha un conjunt de topònims formats a partir d'una forma verbal personal i d'un altre element que la complementa, els quals en un principi tenien un significat i que posteriorment han restat soldats.

Aquests són alguns dels noms propis de lloc que resulten més interessants des del punt de vista de l'estudi de la llengua, perquè són els únics en els quals queden recollides formes verbals a més de substantius (a part de la riquesa lingüística inherent a la morfologia verbal, també hi ha reflectida la relació sintàctica amb el seu complement). Generalment l'estudi de la toponímia no aporta informació lingüística pel que fa al sistema verbal (excepte participis); aquest conjunt de topònims n'és l'excepció.

L'estructura que es repeteix més vegades correspon a una forma verbal més un substantiu que fa de complement directe (per exemple: *mira+mar*, *mira+Pallars*) o de subjecte (per exemple: *canta+perdiu*, *canta+rana*, *caga+llops*, *canta+llops*); en algun d'aquests casos l'article també ha quedat inserit en el topònim (en el cas de complement directe: *escorna+l+bou*, *mira+l+camp*; en el cas de subjecte: *bufa+l+vent*, *bufa+l+aranya*).

Si bé aquesta distribució aplega la majoria d'exemples, també hi ha algun cas en el qual el complement és un adverbi (*passa+(a)nant*) o un complement preposicional (*guarda+si+vénés*)¹.

La majoria de verbs que resten integrats en aquests topònims es caracteritzen per correspondre a un vocabulari bàsic que remet a accions primàries (*agafar*, *bufar*, *cagar*, *cantar*, *mirar*, *matar*, *passar*, *tornar*, etc.); només hi ha un cas que podem considerar que pertany a un àmbit de major elaboració (*escornar*).

Malgrat que són diversos els verbs que probablement podem agrupar dins aquesta estructura, la majoria de noms propis de lloc que s'hi adeqüen es construeixen a partir d'uns pocs verbs (sobretot *mirar* i també *cantar*); la resta de verbs abracen pocs casos i, si bé hi ha una certa diversitat, aquesta no és gaire extensa.

1. *Guardasiveniunt* (*mira si vénen*) documentat l'any 1024 (Baraut, 1980, pàg. 229) i l'any 1098 (Baraut, 1978, pàg. 163 i 164).

- Topònims formats amb els verbs *cantar* i *mirar*:

<i>Cantacorbs</i>	<i>Miralcamp</i>
<i>Cantallops</i>	<i>Miralpeix</i>
<i>Cantaperdiu(s)</i>	<i>Miralsot</i>
<i>Canta-rana, la</i>	<i>Mirablanc</i>
<i>Canta-roella</i>	<i>Miramar</i>
<i>Mirambell</i>	
<i>Mirapallars</i>	
<i>Mirapols</i>	
<i>Miravall(s)</i>	

- Topònims formats amb d'altres verbs:

Agafar (Agafallops)
Bufar (Bufalaranya, Bufaganyes, Bufalvent)
Cagar (Cagabous, Cagacabres, Cagacans, Cagallops)
Escornar (Escornalbou)
Guardar (Guardamar, Guardasivenes)
Matar (Matamors, Mataporcs)
Passar (Passanant, Passavant)
Penjar (Penjallops)
Tornar (Tornallops)

Aquest recurs de formació de topònims a partir d'una forma verbal i del seu complement també és emprada per d'altres llengües romàniques, principalment per l'occità i pel francès (també hi ha alguna mostra en l'italià² i el castellà³). Concretament, en aquestes dues llengües gal·lo-romàniques els verbs amb els quals es construeixen els topònims coincideixen -en els casos quantitativament més importants- amb el català, de manera que trobem les mateixes formes resultants (*Miralpeix/Mirepeix, Mirepoix; Mirambell/Mirabeau, Mirabel; Cantallops/Cantaloups*, etc.)⁴.

La característica principal d'aquests noms la podríem considerar el fet que són topònims de formació romànica, ja amb un significat plenament romànic (dels seus elements i de la forma resultant). Aquest fet determina, en gran mesura, la seva localització i provoca alguna problemàtica concreta.

La dificultat principal de fer una classificació d'aquests noms propis de lloc ve provocada pel fet que hi ha força casos en els quals no sabem segur si el primer element correspon a una forma verbal originària o no. Precisament pel fet de tenir un significat i de ser de formació romànica, per analogia amb aquests noms, d'altres

2. Per exemple: *Cantalupo in Sabina* (Rieti), *Cantalupo nel Sannio* (Isernia), *Mirabella* (Sicília), *Mirabello* (Piemont) o *Miramare* (Trieste).

3. Per exemple: *Miramar* (nom d'una illa i d'una ciutat a la Baixa Califòrnia, Mèxic; nom de dues ciutats argentines, una al Mar del Plata i l'altra a la riba del Mar de Chiquita) o *Miravalles* (pic -1969 m.- de la Serralada Cantàbrica entre Lleó i Astúries; volcà -2020 m.- al nord-oest de Costa Rica).

4. V. nota 9.

que tenen un origen diferent (per exemple l'àrab: [*Bani-/bina-/mira*] *Binaflor/Mira-flor* i *Benarosa/Mira-rosa*)⁵ han estat modificats analògicament i s'han confós amb aquests. Per aquesta raó s'ha d'anar amb compte i tenir present que les classificacions corresponen a una hipòtesi de treball. Així doncs, hi ha uns casos que semblen clars (alguns dels quals -com deia anteriorment- també tenen representació en d'altres llengües romàniques i que també han estat explicats de la mateixa manera) i sobre els quals hi ha acord a considerar que el primer element és una forma verbal (per exemple *mira*: DCVB⁶, Bofarull⁷, Coromines⁸, DENLF⁹), i d'altres en els quals hi ha opinions divergents o, si més no, diferents possibilitats d'explicació (per exemple *canta* que és explicat a partir del significat com a substantiu *-pedra-* o com a verb *-udolar-*)¹⁰.

D'acord amb la cronologia de la formació d'aquests topònims trobem que si bé n'hi ha a la Catalunya Vella (on molts noms propis de lloc no són de formació romànica sinó més antics), per exemple a la Catalunya Nord, molts cal situar-los a la franja entre la Catalunya Nova i la Catalunya Vella i correspondrien a noms romànics nous atribuïts a les terres frontereres recuperades.

-
5. Aquests casos afecten els topònims de les Illes que comencen per *mira-* com *Mirabona* (al terme de Selva de Mallorca i al terme de Sineu) o *Mirabò* (al terme de Valldemossa). Coromines (OC, pàg. 207 i 259), però, relaciona aquests casos de les Illes amb la paraula PINNA- (*penya*).
 6. DCVB, vol. 7: *Miralcamp* (pàg. 444)
 Miralsot (pàg. 445)
 Miramar (pàg. 446)
 7. Bofarull, 1991: *Miramar* (pàg. 150).
 8. DECLC, vol. V, pàg. 698:
 Miralcamp
 Mirablanc ("contempla la terra blanca")
 Mirambell ("contempla els llocs bells")
 Mira(l)peix ("lloc damunt un riu, on hi ha peixos")
 Miramont
 Miramar
 9. DENLF, pàg. 458:
 - *Mirabeau* (Vauclusa); *Mirabel* (Ardescha, Droma); *Mirabel-et-Blacons* (Droma); *Mirambeau* (Charente-Maritime, Garona Auta); *Mirbel* (Haute-Marne); *Mirebeau* (Côte-d'Or, Vienne); *Mirebel* (Jura); *Miribel* (Ain, Droma); *Mirabeau-Lanchâtre* (Isère); *Mirabeau-les-Echelles* (Isère). "*Comp. du verbe mirer, anc. prov. mirar, regarder, et de l'adj. beau, anc. fr. bel; désigne une hauteur d'où on voit au loin,*"
 - "*avec lat. mare, mer.*" *Miramas* (Bocas dau Rose).
 - "*avec lat. mons, montagne.*" *Miramont* (Garona Auta, Gèrs); *Miramont-et-Sensacq* (Lanas); *Miramont-Latour* (Gèrs); *Miramont-Quercy* (Tarn e Garona); *Miremont* (Garona Auta, Puèi Domat).
 - "*avec lat. vallis, vallée.*" *Miraval-Cabardès* (Aude); *Mireval* (Erau); *Miraval-Lauragais* (Aude).
 - "*avec fleurs.*" *Mirefleurs* (Puèi Domat).
 - "*avec le lat. piscis, poisson (localités situées au bord d'une rivière).*" *Mirepoix* (Ariège, Gèrs); *Mirepeisset* (Aude).
 - "*avec germ. wald, bois.*" *Mirvaux* (Somme).
 10. "*Cantallops* (AEM, APE): *La primera part del topònim és entesa per uns com a "udolar", "cridar", i per altres com a sinònim de pedra (recordem que cantera vol dir "pedra grossa").*" (Bofarull, 1991, pàg. 64).

Un tercer estadi -no tan nombrós- correspondria a les terres conquerides amb posterioritat, bé per nova formació, bé per importació a partir dels topònims que sempre trobem en primer lloc a les dues àrees primeres.

La localització d'algun d'aquests topònims sembla confirmar el significat originari en el cas dels noms propis de lloc formats a partir del verb *mirar* (aquests es trobem, principalment, en llocs elevats)¹¹.

Miralcamp: (Pla d'Urgell) es troba situat al peu d'una zona muntanyosa i limita amb el pla (Madoz, II, pàg. 140).

Miralpeix: Tots tres topònims es troben situats en llocs elevats, dos sobre un riu (un, sobre el Segre, a la Noguera, i l'altre, sobre el Cardener, al Bages) i un sobre el mar (Garraf).

Miramar/Guardamar: Tots es troben situats en terrenys elevats des dels quals es veu el mar -encara que hi siguin a prop o en restin allunyats- o al costat d'aquest.

Mirapallars: Pic que separa la Noguera del Pallars.

Miravall: (Alt Urgell) Situació privilegiada (molt bona vista).

Aquesta és la llista dels topònims que possiblement podem considerar que s'adeqüen a aquesta estructura¹²:

AGAFAR

Agafallops:

- Topònim menor, antic, del terme de la Menera (Vallespir)¹³.

BUFAR

Bufalaranya:

- Castell; nom "popular" del castell que apareix esmentat al s. X com a "Pinna Nigra" (Alt Empordà)¹⁴.

Bufaganyes:

- Veïnat al terme de Santa Cristina d'Aro (Baix Empordà)¹⁵.

Bufalvent:

- Turó i polígon industrial de Manresa (Bages).

11. "Des d'antic hi ha preferència en *mirar* per a la idea de guaitar des d'un lloc elevat (...) d'aquí els noms de lloc tan freqüents com *Miralcamp*, *Mirablanc*," etc. (DECLC, vol. V, pàg. 698).

12. Aquesta llista no és exhaustiva perquè hem de tenir en compte que aquest recurs ha estat molt emprat en la formació de topònims menors.

13. THCN, pàg. 205.

14. GGCC, IV, pàg. 280.

15. GGCC, vol. IV, pàg. 488, 491.

CAGAR

Cagabous:

- Topònim menor, antic (s. XVI), del terme de Baixàs (Rosselló)¹⁶.

Cagacabres:

- Topònim menor, antic (s. XV), del terme de la Bastida (Rosselló)¹⁷.

Cagacans:

- Topònim menor, antic (s. XIV), del terme de Malloles (Rosselló)¹⁸.

Cagallops:

- Topònim menor del terme de Prats de Molló (Vallespir)¹⁹.

CANTAR

Cantacorbs:

- Nucli rural (Tarragonès)²⁰.
- Partida del terme d'Aitona (Segrià)²¹.
- Puig, *Cantacorbs de Rojals* (Conca de Barberà)²².
- Puig (591 m) i coll dels darrers vessants de la serra del Montsant, al terme de Cabassers (Priorat)²³.
- Puig (728 m) a la frontera entre els termes de Mediona (Alt Penedès) i de la Llacuna (Anoia)²⁴.

*Cantagranolles*²⁵:

- Nom antic (s. XIV) de la riba d'un curs d'aigua al terme del Voló (Rosselló)²⁶.

Cantallops:

- Municipi (Alt Empordà).

16. THCN, pàg. 204.

17. THCN, pàg. 204.

18. THCN, pàg. 204.

19. THCN, pàg. 204.

20. GGCC, vol. VII, pàg. 144.

21. GGCC, vol. X, pàg. 161.

22. GGCC, vol. IX, pàg. 284, 298.

23. GGCC, vol. IX, pàg. 81 i 89.

24. GGCC, vol. V, pàg. 16, 118.

25. "*Granota*, resulta del més antic *granolla*, intercanviant-se en català la terminació amb una de més corrent" (DECLC, vol. IV, pàg. 613).

26. THCN, pàg. 199, 204.

- Poble (Alt Penedès). Documentat al 991²⁷.
- Veïnat al municipi de Llagostera (Gironès)²⁸.
- Caseriu al municipi de Subirats (Alt Penedès).
- Serra que limita la Segarra i la Conca de Barberà.
- Serra que limita la Plana Baixa i l'Alt Millars.
- Indret de Sant Jaume d'Enveja (Baix Ebre).
- Topònim menor, antic (s. XIII), del terme d'Espirà (Conflent); lloc freqüentat per llops²⁹.
- Topònim menor, antic (s. XVII), del municipi d'Oleta (Conflent)³⁰.
- Topònim menor, antic (s. XIV), del terme del Tec (Vallespir)³¹.
- Topònim menor, antic (s. XVII), del terme de Censà (Conflent)³².
- Topònim menor, antic (s. XV), del terme de Serrallonga (Vallespir)³³.

Cantaperdiu:

- Puig (520 m) al terme de Sanaüja (Segarra).
- Puig (1245 m) (Matarranya).
- Topònim menor, antic (s. XIII), del terme de Talteüll (Rosselló)³⁴.
- Topònim menor, antic (s. XIV), del terme de Fullà (Conflent)³⁵.
- Topònim menor, antic (s. XV), del terme de Vilafranca de Conflent. *Cantaperdiu*: Partida del municipi de la Portella (Noguera).

*Canta-rana, la*³⁷:

- Riu dels Aspres (Rosselló) “*nom tardà donat als llocs on hi ha moltes granotes*”³⁸.

Canta-roella:

- Partida del terme de Montblanc (Conca de Barberà).

ESCORNAR

Escornalbou:

- Muntanya i monestir (Baix Camp)³⁹.

27. GGCC, vol V, pàg. 34, 79-80.

28. GGCC, vol. III, pàg. 147.

29. THCN, pàg. 444.

30. THCN, pàg. 204.

31. THCN, pàg. 204.

32. THCN, pàg. 204.

33. THCN, pàg. 204.

34. THCN, pàg. 204.

35. THCN, pàg. 204.

36. THCN, pàg. 204.

37. Pres del ll. RANA en lloc del seu diminutiu RANUCULA (DECLC, vol. IV, pàg. 613).

38. THCN, pàg. 623.

39. “*Se trata también de un imperativo*” (TH, pàg. 93).

GUARDAR

Guardamar:

- Municipi (Baix Vinalopó).
- Poble, l'*Alquerieta de Guardamar* (Safor).

Guardasivenes:

- Poble (Segarra). Doc. 1024⁴⁰ i 1098⁴¹.

MATAR

Mataporcs:

- Topònim menor, antic (s. X, *Cartulari d'Elna*), al vessant nord de l'Albera.

Matamors:

- Riera que travessa el pla de Banyoles i aflueix al riu Terri a Borgonyà.

MIRAR

Mirablanc:

- Partida del municipi de Valljunquera (Matarranya).

Miralbò:

- Partida del terme de Sant Martí de Maldà (Urgell).
- Despoblat del terme de Llocnou d'En Fenollet (Costera).

Miralcamp:

- Municipi del Pla d'Urgell.
- Serra (Costera).
- Partida de regadiu i caseria (Plana Alta)

Miralpeix:

- Poble al terme de Tiurana.
- Barri de Manresa (Bages).
- Torre de guaita i antiga quadra (Garraf); doc. el 1057.

40. Baraut, 1980, pàg. 229.

41. Baraut, 1978, pàg. 163 i 164.

Miralsot:

- Poble del municipi de Fraga (Baix Cinca).

Miramar:

- Sector de la muntanya de Montjuïc (Barcelonès).
- Serra; elevació muntanyosa a l'extrem oriental del massís del Garraf (Garraf).
- Serra i llogaret del municipi de Figuerola del Camp (Alt Camp).
- Serra i turó (593 m) al terme de Capellades (Anoia).
- Poble del municipi de Valldemossa.
- Municipi de la Safor.

*Mirambell*⁴²:

- Poble del terme de Bassella (Alt Urgell).
- Poble del municipi de Calonge de Segarra (Segarra).
- Poble de la província de Terol a la frontera amb els Ports.
- Castell (Anoia), doc. l'any 1039.

Mirapallars:

- Pic (1.678 m) del Montsec de Rúbies a la frontera entre la Noguera i el Pallars.

*Mirapols*⁴³:

- Castell, mas i riera del municipi de la Jonquera (Alt Empordà).

Miravall:

- Llogaret del municipi de Noves del Segre (Alt Urgell).
- Llogaret del municipi de Juneda (Garrigues).
- *Miravalls* Antiga quadra del municipi de Sant Jaume dels Domenys (Baix Penedès).

PASSAR

Passanant:

- Poble i castell -doc. s. XI- (Conca de Barberà).

Passavant:

- Llogaret del terme de Folgueroles (Osona).

42. Però segons Bofarull (1991, pàg. 150) "*se'l suposa procedent de la planta herbàcia d'igual nom*".

43. Documentat *Mira Pauli* (GGCC, vol. IV, pàg. 235).

PENJAR

Penjallops:

- Topònim menor, antic, del municipi de Rigardà (Conflent).

TORNAR

Tornallops:

- Topònim menor del municipi de Torrelles de la Salanca (Rosselló).

BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER, A. i MOLL, F. de B., *Diccionari català-valencià-balear*, Editorial Moll, Palma de Mallorca, 1988. (=DCVB)
- BALARI, J., *Orígenes històrics de Catalunya*, I i II, Biblioteca Filològica-històrica, núm. XI, Instituto Internacional de Cultura Romànica, Abadia de Sant Cugat del Vallès, 1964. (=Balari, 1964)
- BARAUT, C., “Les actes de consagracions d’esglésies del bisbat d’Urgell (segles IX-XII)”, dins *Urgèllia*, núm. 1, Societat Cultural Urgel•litana, la Seu d’Urgell, 1978. (=Baraut, 1978)
- BARAUT, C., “Els documents dels anys 981-1010 de l’Arxiu Capitular de la Seu d’Urgell”, dins *Urgèllia*, núm. 3, Societat Cultural Urgel•litana, la Seu d’Urgell, 1980. (=Baraut, 1980)
- BASSEDA, L., “*Toponymie historique de Catalunya Nord*”, Revista *Terra Nostra*, Prada, 1990. (=THCN)
- BOFARULL, M., *Origen dels noms geogràfics de Catalunya*, Ed. Millà, Barcelona, 1991. (=Bofarull, 1991)
- CATALÀ ROCA, P., *Els castells catalans*, vol. VI segona part, pàg. 1151-1163 i 1434-1438, Rafael Dalmau Editor, Barcelona, 1979. (=CC)
- COROMINES, J., *Lleures i converses d’un filòleg*, Club Editor, Barcelona, 1971. (=Coromines, 1971)
- COROMINES, J., *Tópica Hespèrica*, Ed. Gredos, Madrid, 1972. (=TH)
- COROMINES, J., *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana*, Curial Edicions, Barcelona, 1980. (=DECLC)
- COROMINES, J. i MASCARÓ, J., *Onomasticon Cataloniae*, vol. I, Curial Edicions Catalanes, Barcelona, 1989. (=OC)
- DAUZAT, A. et ROSTAING, Ch., *Dictionnaire étymologique des noms de lieux en France*, París, 1963. (=DENLF)
- Gran Enciclopèdia Catalana*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1990. (=GEC)
- Gran Geografia Comarcal de Catalunya*, Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1982. (=GGCC)